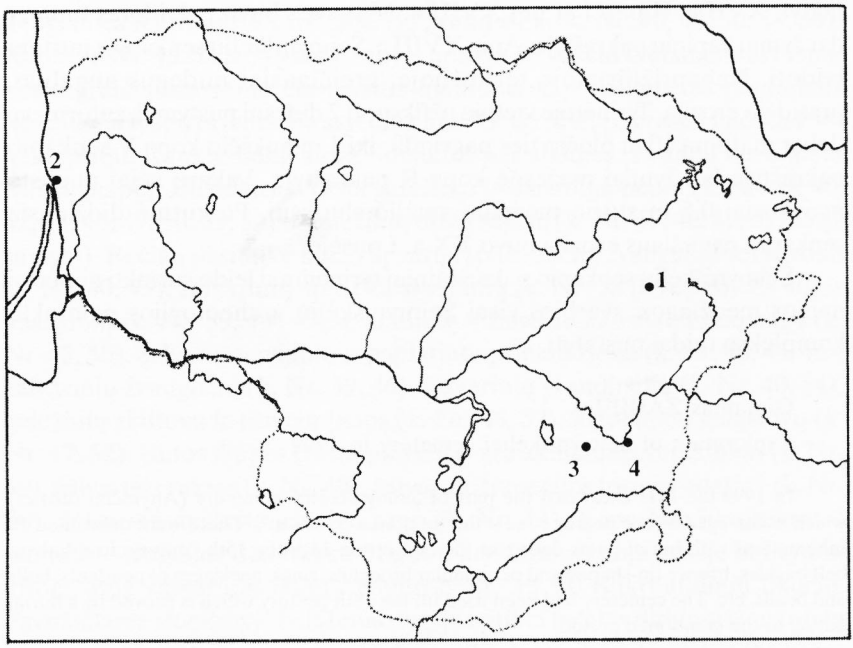

Pav. 30. 1998 ir 1999 m. tyrinėtos pilys:
Fig. 30. The castles investigated in 1998-1999:

1. Baltadvaris, 2. Klaipėda, 3. Trakai, 4. Vilnius.

VI. PILYS

Albinas KUNCEVIČIUS

BALTADVARIO PILIAVIETĖS ŽVALGOMIEJI TYRINĖJIMAI 1999 M.

Baltadvario bastioninės pilies liekanos yra Molėtų r., apie 2 km nuo Videniškių, Siesarties kairiajame krante. Baltadvario (Videniškių) gynybinis kompleksas (bastioninio tipo pilis ir šalia buvęs dvaro palivarkas), istoriniais laikais vadintas Mūrinėmis Videniškėmis, buvo bastioninio tipo pilis. Pastatyta prie senojo Vilniaus–Rygos kelio. Pirmą kartą Videniškių vietovė paminėta Lietuvos sutartyje su Livonija, kuri pasirašyta 1367 11 07 Rygoje. Manoma, kad pilį XVI a. vid. pastatė kviestiniai meistrai iš Švedijos, Vilniaus vietininko, valdovo maršalkos ir diplomato Mato Giedraičio bei jo sūnaus Obelių ir Ukmergės seniūno, Mstislavlio vaivados Martyno Giedraičio lėšomis. XVII a. pr. už Š vartų, Siesarties apjuostame plote, buvo pastatyti puošnūs dvaro rūmai, įkurtas renesansinis sodas. Pilis prarado gynybinę ir rezidencinę paskirtį XVII a. vid.

Pilies liekanos apima apie 120×200 m plotą. Ją sudarė pylimais apjuosti 2 dviejų aukštų mūriniai pastatai su vartais. Nuo Alantos kelio pusės piliavietę saugojo R pylimas, kurio viduryje buvo įrengti mūriniai 12,7×6,1 m dydžio vartai (išliko pirmojo aukšto griuvėsiai). Šio pylimo ŠR kampą gynė mūrinis gynybinis bokštas (išliko jo pamatai). Š pylimas, kurio ilgis apie 60 m, aukštis iki 4 m, atskyrė pilies teritoriją ir Siesarties apjuostą dvarvietę. Šio pylimo ŠV kampe buvo pilies rūmas su parako rūsiais po pylimu ir patalpomis pilies įgulai. Kartu šis pastatas buvo ir Š vartai iš pilies į dvarvietę. Tai 21,5×9,4 m dydžio dviaukštis mūrinis pastatas (išliko šio pastato liekanos iki pusės antrojo aukšto altitudžių ir frontonai). P ir R pylimas neišliko. Šiuo metu piliavietės kieme stovi medinė sodyba, piliavietės

vartų pastatų liekanos uždengtos mediniais apsauginiais statiniais. Žvalgomieji archeologiniai Baltadvario tyrinėjimai vykdyti dar 1987 m. (vadovavo archeologė I. Jučienė), istorikė A. Vojevodskaitė surinko archyvinę ir istorinę medžiagą apie šį paminklą, architektas Ž. Simonaitis atliko pilies architektūrinius tyrinėjimus (ši medžiaga saugoma PRI archyve). Molėtų r. Kultūros skyrius bei minėtieji tyrinėjimų autoriai inicijavo šios pilies sutvarkymą ir atkūrimą. Parengta programa, KVAD uždengė laikinais mediniais statiniais griuvėsių liekanas, atliko apskaičiavimus, kiek kainuotų šio komplekso atkūrimas. Videniškių–Baltadvario pilies atstatymo programa buvo pasiūlyta „Lietuvos tūkstantmečio programai", sukurtas specialus visuomeninis fondas.

1999 m. žvalgomieji archeologiniai tyrinėjimai vyko Molėtų r. iniciatyva ir buvo jo finansuojami. Tyrinėjimų tikslas – patikslinti pilies statybos laiką, sudaryti ilgalaikę archeologinių šios vietos tyrinėjimų programą.

Žvalgomieji tyrinėjimai vyko keliose vietose: iškastos 2×5 m dydžio 3 perkasos pilies kieme (viena prie Š pylimo vidinės pusės, kita pilies kiemo centre, į P nuo pirmosios, trečioji R pilies kiemo dalyje, į P nuo mūrinio pilies pastato). Tyrinėjimų tikslas – nustatyti pilies pastatymo laiką (visuose projektuose teigiama, kad ši pilis galėjo būti pastatyta senos medinės pilies-piliakalnio vietoje). Visuose plotuose neintensyvus kultūrinio sluoksnio (pilka permaišyta žemė) sluoksnis siekia tik apie 0,5–0,7 m. Jis, sprendžiant pagal pavienes keramikos šukes, plytgaliukus, susidaręs pilies statybos laikotarpiu. Jokių ankstesnio laikotarpio radinių neaptikta. Radinių pilies kieme beveik nerasta.

Dar viena tyrinėjimų vieta – spėjamojo pilies P pylimo vietoje. Pylimas šioje vietoje neišliko ir spėta, kad jis nuartas ar nustumdytas žemės ūkio darbų metu. Į PR nuo išlikusių R vartų mūrinio pastato buvo iškasta 10×1 m perkasa, kuri turėjo kirsti spėjamojo pylimo vietą. Kultūrinis sluoksnis šioje vietoje, po velėna ir permaišytu iki 0,3 m storio pilkos žemės sluoksniu, siekia tik apie 0,2 m, po juo pastebimas beveik ištisinis iki 0,1 m storio kalkių sluoksnelis. Radinių nerasta, pylimo liekanų nepastebėta. Nustatyti, ar šioje vietoje buvo pylimas, ar piliavietę iš R pusės supo tik medinė užtvara – tolesnių tyrinėjimų uždavinys.

Norint nustatyti, kaip buvo supiltas geriausiai šiuo metu išlikęs pilies Š pylimas, jo viršuje, 39 m į R nuo pagrindinio pilies mūrinio pastato piliavietės, ŠR kampe, iškasta 2×5 dydžio perkasa. Jos gylis siekė iki 2 m. Pylimas supiltas iš lygiagrečių iki 0,3–0,4 m storio smėlio bei pilkos molingos žemės sluoksnių. Jokių radinių ir iki tol spėjamųjų mūrinių konstrukcijų, sutvirtinančių šį pylimą šioje vietoje, nerasta.

Baltadvario piliavietės tyrinėjimai leidžia spėti, kad piliavietė įkurta iki tol neapgyventoje vietoje, statyta apie XVI a. pr. (datavimas pagal keramiką ir pavienius koklių fragmentus), Š pylimas supiltas iš aplinkinių žemių, bet neturėjo papildomų mūro konstrukcijų. Ateityje vertėtų archeologinius tyrinėjimus atlikti didesniame plote, piliavietės P dalyje, bei ištirti spėjamųjų dvaro rūmų vietą prie Siesarties upelio.

Albinas KUNCEVIČIUS

Survey of the site of Baltadvaris ancient castle in 1999

In 1999, at the site of Baltadvaris ancient castle (Molėtai district), the area of 40 m^2 was investigated. Two trenches were investigated in the yard of the castle, and one trench was investigated in the territory of the southern hill-fort and in the northeastern corner of the site of the third main brick building. According to the results of the investigations the site of Baltadvaris ancient castle was founded in uninhabited territory and it was built in the early 16th century.

Birutė LISAUSKAITĖ

TRAKŲ PUSIASALIO PILIES TYRINĖJIMAI

1998 m. vasarą buvo tęsiami Trakų pusiasalio pilies Dominikonų koplytėlės ir vienuolyno restauravimo darbai, kurie buvo nutraukti 1989 m. Restauravimo darbų pradžioje buvo numatyta atkasti Dominikonų vienuolyno koplytėlės ir kairiojo vienuolyno fligelio PV sienos pamatus bei įrengti jų hidroizoliacijos sistemą.

Archeologiniai tyrinėjimai Trakų pilies Dominikonų bažnyčios centrinės navos teritorijoje ir prie kairiojo jos fligelio ar minėtojo fligelio patalpų rūsiuose nuo 1964 m. buvo atliekami labai fragmentiškai.